

MARTIN ŠRAJER / 12. 5. 2022

Šestnáct milimetrů

V lednu 1923 newyorská společnost Eastman Kodak představila první komerčně úspěšnou amatérskou filmovou kameru ve Spojených státech, Cine-Kodak. Poměrně rozměrný, přes tři kila těžký, ruční klikou poháněný aparát, jehož doporučená cena byla enormních 110 dolarů, otevřel cestu zástupu následujících mobilních kamer, projektorů a jiného příslušenství pro natáčení a promítání filmů v domácích podmínkách.

Kamery od Kodaku byly prodávány zároveň s trojnožkou, projektorem a projekčním plátnem. Spolu se vším uvedeným se filmový nadšencům dostal do rukou film o šířce 16 milimetrů, který byl pro technologický vývoj na kinematografickém poli ještě důležitější než samotná kamera. Film byl oproti 35mm surovině vyráběný z nehořlavého acetátového materiálu, a tudíž relativně bezpečný. Zakládán mohl být na denním světle a nevyžadoval dvoufázový proces, kdy se nejdřív vytvořil negativ a ten byl až poté vyvolán jako pozitiv.

Své 16mm kamery zanedlouho uvedly další společnosti (např. Filmo 70 od Bell & Howell nebo Cine-Nizo od mnichovské společnosti Niezoldi & Kramer GmbH) a Kodak představil lehčí a kompaktnější Model B. První amatérské kamery byly zpravidla vybaveny jediným fixním objektivem se středně dlouhou ohniskovou vzdáleností. U pozdějších modelů byly objektivy buď manuálně vyměnitelné, případně umožňovaly „přepínat“ mezi různými typy nainstalovaných objektivů. Zoom jako první z amatérských kamer nabídl švýcarský výrobek Bolex Pan Cinor v červnu 1952.

Od roku 1935, kdy byl uveden inverzní barevný film Kodachrome, měli tvůrci šestnáctkových filmů na výběr mezi černobílým a barevným materiálem. Po filmu a kamerách následovaly amatérské spolky a manuály a plejáda vylepšení usnadňujících a zkvalitňujících amatérské filmování. Kodak také pro prodej nebo půjčení a následné promítání doma či ve školních třídách zpřístupňoval kolekce 16mm filmů. Jejich

zvuková stopa byla dodávána zvlášť na deskách pro fonografy.

První amatérskou kamerou schopnou zaznamenávat zvuk na film byla v roce 1935 šestnáctková kamera RCA Victor. Vzhledem k umístění a kvalitě mikrofonu byl ovšem nahráván primárně hlas kameramana. Teprve magnetický zvukový záznam na přelomu čtyřicátých a padesátých let celý proces usnadnil.

Z pozice preferovaného amatérského formátu šestnáctka sestoupila po uvedení lehčích a levnějších osmimilimetrových kamer ve třicátých letech. Zároveň ale získala na oblibě mezi profesionály. Ve velkém byly šestnáctkové kamery využívány během druhé světové války. Ať pro natáčení přímo na bojištích, nebo pro výrobu školních a instruktážních filmů na domácí frontě.

Zvukové šestnáctimilimetrové projektory se staly běžným vybavením škol, kostelů, nemocnic nebo radnic, 16mm filmy začaly sloužit jako výuková pomůcka a prostředek masové komunikace a propagace využívaný řadou vládních i nevládních organizací. Promítání filmů na nehořlavém podkladu oproti práci s nitrátovým 35mm filmem, vyráběným až do počátku padesátých let, nevyžadovalo dodržení tolika bezpečnostních standardů a zkušeného promítače, který by zamezil požáru.

Dominance dostupnějších a snáze přenosných 8mm kamer mezi filmovými amatéry ještě zesílila v poválečných letech. Současně zásluhou televize a zpravodajství pokročila expanze profesionálního 16mm natáčení. První televizní stanice, které ve Spojených státech začaly vysílat na konci čtyřicátých let, využívaly 16mm formát. Televizní kamery byly totiž zvlášť pro natáčení v terénu příliš těžkopádné.

Na zdokonalení 16mm formátu, aby odpovídal nárokům profesionálů, se v padesátých a šedesátých letech spolu s Kodakem významně podílela například britská televizní a rozhlasová společnost BBC. Převahu šestnáctky v televizním průmyslu ukončil až v raných osmdesátých letech nástup videokazet.

Šestnáctimilimetrovou obdobou formátu Super 8 se v roce 1969 stal vynález švédského kameramana Runa Ericsona Super 16, který rozšířil velikost obrazové plochy. Právě na Super 16 pak byly z velké části natočeny některé oceňované hollywoodské filmy z nedávné doby, například *Smrt čeká všude* (2008), *Wrestler* (2008) nebo *Carol* (2015). Buď kvůli imitaci světla a barev charakteristických pro

určitou éru, nebo pro dojem větší syrovosti. V celkovém souhrnu natáčených filmů jde ale o výjimky.

Stejně jako ostatní úzké filmy (a analogový film jako takový), také šestnáctka je dnes, v éře digitálního natáčení, využívána spíše sporadicky. Například dokumentaristy, studenty filmových škol nebo avantgardními a skutečně nezávislími filmaři či při natáčení v extrémních klimatických podmínkách, kterým dokáže celuloid vzdorovat lépe než optické a magnetické nosiče záznamu.